

Havva İşkan'a Armağan
LYKIARKHISSA
Festschrift für Havva İşkan

AYRIBASIM / OFFPRINT

Havva İşkan'a Armağan
LYKIARKHISSA
Festschrift für Havva İşkan

Editörler / Herausgeber
Erkan Dünder – Şevket Aktaş
Mustafa Koçak – Serap Erkoç

ISBN 978-605-9680-26-4
© 2016 Ege Yayınları, İstanbul
Yayıncı Sertifika No / Publisher Certificate No: 14641

Bütün hakları saklıdır / All rights reserved
Bu kitapta yayınlanan makalelerdeki bilimsel içerik ve etik ile ilgili tüm sorumluluklar yazarlarına aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
The academic content and ethical responsibility of the articles published here rest upon their authors.
Quotations may be made with proper citation.

Baskı / Printed by
Matsis Matbaa
Tevfikbey Mahallesi, Dr. Ali Demir Caddesi No: 5134290 Sefaköy/İSTANBUL
Tel: +90 (212) 624 21 11 Fax: +90 (212) 624 21 17
Sertifika No / Certificate No: 20706

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution
Zero Prod. San. Ltd. Şti.
Abdullah Sokak, No. 17, Taksim
34433 İstanbul - Turkey
Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209
e.mail: info@zerobooksonline.com
www.zerobooksonline.com/eng

Havva İşkan'a Armağan
LYKIARKHISSA
Festschrift fr Havva İşkan

Editörler / Herausgeber
Erkan Dndar – Şevket Aktaş
Mustafa Koçak – Serap Erkoç

İçindekiler / Inhalt

Tebrikler / Tabula Gratulatoria	XI
Önsöz (Editörler)	XIII
Zum Geleit (Bernard Andreae)	XVII
Havva İçin (Haluk Abbasoğlu)	XIX
Havva (Nevzat Çevik)	XXI
Havva İşkan'ın Yayınları (Seçki)	XXIII
Patara Nero Hamamı Gymnasium Propylonu Şevket AKTAŞ	1
Patara Tiyatrosu Işığında Tiyatro-Tapınak İlişkisi H. Sabri ALANYALI	15
Mare Nostrum. Der römische Blick auf Land und Meer Rita AMEDICK	27
Ein bronzezeitlicher zweihenkliger Sturzbecher in den Kunstsammlungen der Ruhr-Universität Bochum Bernard ANDREAE	43
Assos'tan Theophanes Portreli Kâseler Nurettin ARSLAN	47
Skulpturenfunde aus einem spätantiken Gebäude an der Marmorstraße in Ephesos Maria AURENHAMMER	55
Präfabrikation und Sägetechnik. Der Einsatz der Steinsäge in der Roten Halle Martin BACHMANN (†)	62
Kolophon in der Neuzeit Anton BAMMER – Ulrike MUSS	71
Koruma ve Mücadele H. Bülent BAYKAL	89
Eskil Kentlerde Nüfus-Tiyatro Kapasitesi İlişkisi N. Orhan BAYKAN – Nesrin BAYKAN – Erkan KARABAŞ	91
Prähistorische Felsbilder in Westanatolien Ralf BECKS – B. Ayça POLAT BECKS	107

VIII

Nochmals zur Datierung der Scholastikia in Ephesos Doris BIELEFELD	119
Gesten und Gebärden in der lykischen Kunst. Humanethologische Versuche Jürgen BORCHHARDT	129
Eski Akdeniz'de Arı Ürünleri Süleyman BULUT	165
Patara'nın Doğu Roma (Bizans) Surları Mustafa BÜYÜKKOLANCI	179
Bilecik Ahmetler Nekropolü Geç Hellenistik – Erken Roma Dönemi Kâseleri Ceyda CAN – Birol CAN	185
The Architecture and History of the City Basilica of Patara: A Preliminary Report on Four Seasons of Excavations Burcu CEYLAN – Orçun ERDOĞAN	205
Birkaç Patara Sorusu Nevzat ÇEVİK	225
Iuppiter Dolichenus Kültü ve Kökenleri / Doliche'de Dülük Baba Tepesinin Kutsal Alanı Dilek ÇOBANOĞLU – Engelbert WINTER	229
Saint Methodius of Patara Kürşat DEMİRCİ	253
Pedasa Buluntusu Pişmiş Toprak Figürinler Adnan DİLER – Özgün KASAR	261
Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Herakles–Nemea Aslanı İkonografisi F. Eray DÖKÜ	281
Patara's Post-Antique Toponyms: Patera-Paterane-Pathera-Patera-Patere-Catara-Patora-Patosa-Panthera T. Mikail Patrick DUGGAN	297
Patara'dan Bir Su Yapısı: Sekizgen Çeşme Erkan DÜNDAR	307
Julia Verania, Gymnasiarchin in Patara Helmut ENGELMANN	325
Zu Nymphenstatuen im Bildschema der halbbekleideten Aphrodite Pudica: Die Wiederholungen mit einem Ständer unter dem Wassergefäß Brigitte FREYER-SCHAUENBURG	331
Çengelköy Buluntuları M. Sinan GENİM	349
Die schönen mythischen Jäger der stadtrömischen Sarkophage Dagmar GRASSINGER	367
Ein Heraklessarkophag mit Klinendeckel aus Pisidien Oliver HÜLDEN	381
ÜBER DEN ANTI-ANATOLISCHEN REFLEX Zur Lokalisierung von Gross-Ionien und Datierung der Königsstele von Karakuyu: Luwische Existenz im früheisenzeitlichen Kaystrostal Fahri IŞIK	395

Ayanis Aslanı Mehmet IŞIKLI – Oğuz ARAS	431
Altıntepe Urartu Tapınak Kompleksi: I. ve II. Evreler Mehmet KARAOSMANOĞLU	445
Parion'da Ele Geçen Roma Dönemi Kent Sikkeleri Vedat KELEŞ	455
Grabmonumente der römischen Kaiserzeit in Kleinasien: Was sagen sie über das Leben der Verstorbenen aus? Guntram KOCH	461
Patara Nero Hamamı. Likya'nın Bilinen En Erken Hamam Yapılarından Biri Üzerine Gözlemler Mustafa KOÇAK – Serap ERKOÇ	493
Kyzikos'un Coğrafik Yapısı Nurettin KOÇHAN	513
Masistios (Hdt. 9, 20–25) Der persische Reiterangriff auf die erste Position der Griechen bei Plataiai Andreas KONECNY	519
Lykien und Patara bei Johann Joachim Winckelmann: Vom Apollo im Belvedere zum lykischen Hain in Patara Max KUNZE	533
Efes'in Arkeolojik Alanlarındaki Konservasyon Stratejileri Sabine LADSTÄTTER	541
Coin Finds from Dağkızılca Necropolis on Mount Nif in Ionia Dinçer Savaş LENDER	561
ΜΑΘΗΜΑ ΧΟΡΟΥ Bürgerin oder Hetäre beim Tanzunterricht? Wolfram MARTINI	567
Junge Frau statt Eunuch – zu den Gamerses-Münzen aus Westkleinasien H.-Helge NIESWANDT – Dieter SALZMANN	577
The Vexed Question of Kalkan/Bezîrgân and the Stadiasmus Patarensis: Some Corrections to the Course of the Road between Patara and Phellos Fatih ONUR	591
Sillyon Nekropolisi Ön Değerlendirmesi Elif ÖZER	611
Yalvaç Ovası Günümüz Yerleşim Yerlerinin Belirlenmesinde Antik Yerleşimlerin Rolü Mehmet ÖZHANLI	629
2010–2015 Yüzey Araştırmaları Işığında Bayburt İli Dahilindeki Kale ve Gözetleme Kuleleri Haldun ÖZKAN – Süleyman ÇİĞDEM	635
Körtik Tepe Evrensel Uygarlığın Kaynağında Bir Anadolu Paydaşı Vecihi ÖZKAYA	649
Kibyra'nın Roma İmparatorluk Dönemi Bölgesel Yol Ağları Şükrü ÖZÜDOĞRU	661
Tralleis Sütunlu Caddesi Kazı ve Restorasyon Çalışmaları Aslı SARAÇOĞLU	675

...wirklich Aphrodite? Zu einem Fragment einer Medaillon-Schale in Kaunos Bernhard SCHMALTZ	687
Bryaxis in Patara Christof SCHULER	697
Ermasortas: Ein lykischer Männername im kaiserzeitlichen Patara Diether SCHURR	707
Die Muttergöttin und ihre Hunde Elmar SCHWERTHEIM	717
Antik Patara Toplumunun Dışlarındeki Makro Aşınma Sıklığı ile Beslenme İlişkisi Ayla SEVİM EROL – Alper Yener YAVUZ –Hakan MUTLU	723
Geophysikalische Untersuchungen in Limyra Martin SEYER	735
Stratonikeia'dan Geç Klasik Döneme Ait Bir İon Başlığı Bilal SÖĞÜT – Fatih GÜRSOY	751
Doğal-Kültürel Varlıkların Yaşatılması Yeniden Örgütlenmeyi Gerektiriyor Metin SÖZEN	769
Pataradan İki Strigilis: Anadolu'nun Strigilis Üretimindeki Yeri Feyzullah ŞAHİN – Taylan DOĞAN	771
Bir Salbakos Kenti: Attouda (Hisar) ve Heykeltıraşlığı Celal ŞİMŞEK	791
On the Modes of Exchange in Prehistoric Lycia Turan TAKAOĞLU	813
Karia Yazısı Ş. Recai TEKOĞLU	823
Horaz in Patara Zur Rezeption Lykiens in der römischen Literatur Werner TIETZ	833
The Milyan Tumuli: An Overview of the Current State of Research S. Gökhan TIRYAKI	841
Thymbra Kökenli Bir Friz Üzerine Gözlemler Musa TOMBUL	855
Pisidia Antiocheia'dan Yeni Bir Yazıt: Regeinianus ve Eşi Antonia'nın Onurlandırılması Abdurrahman UZUNASLAN	861
Überlegungen zum Bau und zur Dauer der Errichtung des antoninischen Değirmendere Aquäduktes von Ephesos Gilbert WIPLINGER	869
The Genitive Plural in Luwian Hieroglyphic and its Comparanda from the Related Luwian Languages Fred C. WOUDHUIZEN	881
Bayburt Kalesi'nin Türk Dönemi Hüseyin YURTTAŞ	885
Hermes Agonios, Herakles Kallinikos und der Hypogymnasiarch Daliades im Gymnasion von Patara Klaus ZIMMERMANN	895

Stratonikeia'dan Geç Klasik Döneme Ait Bir İon Başlığı

Bilal SÖĞÜT* – Fatih GÜRSOY**

Özet

Karia Bölgesi'nde yer alan Stratonikeia, son zamanlara kadar genellikle Hellenistik Dönem ve sonrası süreci ile ön plana çıkmıştır. Ancak yeni yapılan çalışmalarla birlikte, kent Hellenistik Dönem öncesinde de önemli bir yerleşim olduğu anlaşılmaktadır. Hekatomnid sülalesinin siyasi ve ekonomik refahıyla birlikte bölgede birçok yapı inşa edilmiştir. Bu yüzyıl MÖ 4. yüzyıl içerisinde Anadolu'daki ionik yapıların artışı, araştırmacılar tarafından İonia Rönesansı olarak adlandırılmıştır. Kıyı kentlere göre biraz daha içeride kalan Stratonikeia'nın, bu yapılaşma sürecinden olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar, özellikle MÖ 4. yüzyılda kentin sur duvarları ile birlikte ciddi bir imar geçirmiş olduğunu göstermektedir. Daha önce yayınlanmış olan yazıt ve diğer buluntuların haricinde, yeni bulunan ion başlığı, kentte MÖ 4. yüzyıla ait bir yapının varlığını gösteren önemli buluntulardan birisi olması nedeniyle önemlidir. Yapılan kazı ve araştırmalarla birlikte, kent içinde ve yakın çevresinde ortaya çıkarılan MÖ 4. yüzyıl ve öncesine ait Arkeolojik bulgular da bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu çalışmada, kentte bulunan Geç Klasik Döneme tarihlediğimiz Samos Tipi'nde bir ion başlığı ile ilgili değerlendirmeler ve bunun ait olabileceği yapı hakkında öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karia, Stratonikeia, Ion Başlığı, Klasik Dönem, Samos Tip.

Abstract

Stratonikeia, located in Karia Region, has always come to the forefront with the Hellenistic Period and the time period after that until very recently. However, with the help of the later studies, it is understood that the city was a significant settlement for the time before the Hellenistic Period as well. With the wealth of the Hekatomnid Dynasty, numerous artifacts were built. In that century, the increase of the Ionic artifacts in Anatolia was named the "Ionic Renaissance" by the researchers. It is seen that Stratonikeia, situated in the inland compared to the coastal cities, has been affected from this structuring in a favorable way. Studies show that the city, including the fortification walls, had a major reconstruction, especially in the 4th century BC. Along with the inscriptions and the findings issued before, the Ionic Capital found is important since it indicates the presence of an artifact belonging to the 4th century BC in the city. The archeological findings from the 4th century BC with the excavations and the research in the city and its surroundings support this idea. In this study, the evaluations of an Ionic capital with the Samos Type dated for the Late Classical Period and the suggestions about the structure that it might belong are presented.

Keywords: Karia, Stratonikeia, Ionic Capital, Classical Period, Samos Type

Karia Bölgesi'nin iç kesimlerinde yer alan Stratonikeia, Muğla'nın Yatağan İlçesi Eskihisar Mahallesi'ndedir¹. Antik kent, Akdağ ve Kurukümes Dağları'nın uzantısı olan tepelerin kesiştiği noktada yer alan Kadikulesi Tepesi'nin

* Prof. Dr. Bilal Söğüt, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kınıklı Yerleşkesi, Pamukkale – Denizli. bsogut@pau.edu.tr

** Arkeolog Fatih Gürsoy, Stratonikeia Kazısı, Eskihisar Mahallesi, Yatağan – Muğla. gursoyfatih33@hotmail.com

¹ Antik kent Yatağan'a 7 km mesafede olup, Yatağan-Milas karayolu kentin hemen kuzeyinden geçmektedir.

kuzey yamaçlarına kurulmuştur. Stratonikeia ve çevresi Hititler Dönemi'nde Atriya ismiyle geçmekteydi². Daha sonra bu yerleşim Khrysaoris ismini kullanmıştır. Klasik Dönemde önce Idrias sonra Hekatesia olarak bilinen kent³, MÖ 3. Yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren I. Antiochos'un karısı Stratonike'nin adına Stratonikeia olmuş ve bu adı Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemi boyunca uzun bir süre kullanmıştır. Ancak Roma İmparatorluk Dönemi'nde kısa bir süre Hadrianus ve Antoninus Pius zamanında (MS 117–161) Hadrianoupolis ismini kullandığı bilinmektedir⁴.

Stratonikeia mevcut kalıntılara göre en yoğun imar dönemini Klasik Dönemde MÖ 4. yüzyılda, Hellenistik Dönem içerisinde MÖ 2. yüzyılda, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Erken İmparatorluk ve MS 2. yüzyılda ve Erken Bizans Dönemi'nde yaşamıştır. Bizans Dönemi sonrasında, Osmanlı, Beylikler ve Cumhuriyet Dönemi'nde de yerleşim devam etmiştir.

Son zamanlara kadar Stratonikeia hep Hellenistik Dönem ve sonrası süreci ile ön plana çıkmıştır. Ancak yapılan çalışmalar, özellikle MÖ 4. yüzyılda kentin sur duvarları ile birlikte ciddi bir imar geçirmiş olduğunu göstermektedir⁵. Bir kentin imarında sur duvarlarının tekil olmayacağı açıktır. Daha önce yayınlanmış olan yazıt ve diğer buluntuların haricinde, yeni bulunan ion başlığı kentte MÖ 4. yüzyıla ait bir yapının varlığını gösteren önemli buluntulardan birisi olması açısından önemlidir. Bu çalışmada kent içinde bulunan bir ion başlığı ile ilgili değerlendirmeler ve bunun ait olabileceği yapı hakkında öneriler yer almaktadır⁶.

1. Tanımlama

Çalışmamızın konusunu oluşturan Samos Tip'indeki ion başlığı daha önceki yıllarda yapılan kazılarda Gymnasium'da bulunmuştur⁷. İnce taneli beyaz mermerden yapılan başlığın bir ön cephesinde kabaca düzeltme, echinusunda ve volüt yaylarında kırıklıklar, yüzeyinde ise aşınmalar olmakla birlikte, büyük oranda korunmuştur⁸ (Fig. 1–3). Echinusa bezenen ion kymationu yastık altında da devam ederek, sütun oturma düzlemini çevrelemektedir. Buradaki yumurtaların 17 tanesi sağlam olup, mevcut bezemeye göre diğer kısımlar tamamlandığında toplam 26 adet yumurta olduğu anlaşılmaktadır.

Köşe palmetleri, kırık olmakla birlikte, betimleme yerine göre dört yapraktan oluşmalıdır (Fig. 4). İç bükey olan volüt yaylarının üst kısımları bombeli, yay araları ise fazla derin değildir. Volüt gözlerinin merkezi yuvarlak bir şekilde oyulmuştur. İç bükey kanalsin alt ve üst bantları korunmuş ve bunlar ortada geniş kenarlara doğru daralmaktadır. Abakus alçak, ince bir plaka şeklinde yapılmış ve bezemesizdir⁹.

Başlığın yan yüzü kalın ve güçlü bir görünüme sahiptir. Yastığın alt kısmı hafif iç bükey, üst kısmı düz bir hat şeklindedir. Yan yüzün abakusa birleşmesi nedeniyle yastık alınlığı yapılmamıştır.

² Kentin Hellenistik Dönem öncesi imar süreci için bk. Söğüt 2013b, 605–623.

³ Bu yerleşimin Arkaik ve Klasik Dönemdeki isimleri ve bunların kullanım süreçleri ile ilgili değerlendirmeler için bk. Aydaş 2012, 61–64.

⁴ Antik kentin ismi ile ilgili değerlendirmeler için bk. Aydaş 2015, 74. 75.

⁵ Bilgi ve değerlendirmeler için bk. Söğüt 2013b, 606–610.

⁶ Bu makale Pamukkale Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 2011SOBE040 numaralı "Stratonikeia İon Başlıkları" adlı Araştırma Projesi kapsamında incelenen örneklerden birisini oluşturmaktadır. Verdikleri destek için koordinatörlüğe çok teşekkür ederiz.

⁷ Örenyeri görevlisi Fazıl Tandır'ın verdiği bilgilere göre, başlık 1979 yılında Y. Boysal döneminde Gymnasium'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Başlık muhtemelen alana Gymnasium'un kuzey veya kuzeybatısındaki bir yapıdan Bizans Dönemi'nde taşınıp, Gymnasium'da devşirme malzeme olarak kullanılmış olmalıdır.

⁸ Başlığın ölçüleri; Yük. 32; Gen. 83; Der. 50, 69, Volüt Gözleri Arası Gen. 59; Ab. Yük. 5; Ab. Uz. ve Gen. 64 cm'dir.

⁹ Başlığın sütuna oturma alanı 55 cm alt çapındadır. Sütun oturma düzleminde 24 cm ölçüsünde kaba yontulu kısım vardır. Merkezinde ise 5,5 cm çapında, 5,5 cm derinliğinde yuvarlak formlu zıvana deliği bulunmaktadır.

2. Abakus

Başlığın kare formundaki abakusu alçak plaka şeklinde ve bezemesizdir¹⁰. Stratonikeia örneğinde olduğu gibi bezemesiz abakuslu başlıklar farklı dönemlerde görülmektedir¹¹. Bu durum tarihlendirme açısından bir kriter değildir. Abakusun bezemesiz yapılması başlığın kendi dönemindeki zamansal ve ekonomik durumlara, dönemin modası ya da ustaların tercihinin de bağlı olarak değişebilmektedir.

W. Koenigs'e göre İon başlıkları Geç Klasik Dönem'de kare ya da kareye yakın bir abakusa sahiptir¹². Stratonikeia örneğinde olduğu gibi kare abakuslu başlıklar, Atina'da Geç Klasik Dönem'den itibaren görülmeye başlar. MÖ 490 yılındaki Maraton Savaşı'ndan hemen sonra Akropole dikilen Alkimachos başlığı, Atina'daki kare abakuslu başlıkların en erken örneğidir¹³. Ustalar bu dönemde uzun ön cepheye sahip başlıkların abakuslarını küçültmüşler ve volüt yaylarını ise birbirine yaklaştırmışlardır. Böylece uzun görünüme sahip başlıklar kısalmış ve kare bir forma kavuşmuştur. Ustalar bunu yaparken bir kural ya da akıma bağlı kalmadan başlığın taşıyacağı adak heykelinin Kore ya da Kurosun ayaklarının açık ya da kapalı pozisyonuna, üzerinde taşıdığı adak ya da Sfenksin büyüklük ve şekline göre başlığı yeni bir forma sokmuşlardır¹⁴.

Anadolu'da ise abakusu kare formlu örnekler sayıca çok fazladır. Ephesos'ta MÖ 500 yılına tarihlenen bir başlık¹⁵ ile MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlenen Halikarnassos Mausoleumu¹⁶, MÖ 2. yüzyıl içerisinde tarihlenen Magnesia Artemis Tapınağı¹⁷ ve Altarı¹⁸, Augustus Dönemi'ne tarihlenen Ephesos Bazilikası¹⁹, Kaunos'ta²⁰ Augustus Dönemi'ne tarihlenen yuvarlak Tapınak, Aphrodisias Tiberius Portiği²¹, Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen Bergama Asklepios Kutsal Alanı Kuzey Portiği²² ve Bolu Claudiopolis Antinos Tapınağı²³, Severuslar Dönemi'ne tarihlenen Hierapolis Tiyatrosu²⁴ ve yine aynı döneme tarihlenen Laodikeia'da²⁵, ayrıca MS 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Manisa²⁶, Aydın²⁷ ve Denizli²⁸ Müzeleri'nde yer alan başlıklarda da kare abakus görülmektedir.

Örneklerde de görüldüğü gibi, Geç Klasik Dönem'den itibaren, Hellenistik ve daha sonraki Roma İmparatorluk Dönemi'nde kare Abakuslu örnekler gittikçe yaygınlaşmıştır. Bu durum tarihlendirme açısından çok yardımcı olmasa da en azından Stratonikeia başlığının MÖ 4. yüzyıldan daha erken bir tarihe ait olmadığını göstermektedir.

¹⁰ Başlığın abakusunun bezemesiz olması alanın darlığından da kaynaklanıyor olabilir.

¹¹ Abakusu bezemesiz örnekler için bk. Wrede 1930, 191. 192 Abb. 1; Bammer 1973a, 219 Taf. 91 Abb. 1. 2; Alzinger 1974, 74. 75 Abb. 80–84; Herrmann 1988, 35 pl. 7 fig. 18. 19; Rumscheid 1994 Taf. 178 fig.1.

¹² Koenigs 1970, 100. Kare abakus tercihi Geç Klasik ve Erken Hellenistik Dönem'deki tüm başlıklar için geçerli değildir.

¹³ Alzinger 1975, 201. 202 fig. 27. 28; McGowan 1997, 222.

¹⁴ Alkimachos adak sütünü, kare abakuslu olup, üzerinde Athena heykeli taşıdığı düşünülmektedir (Puchstein 1887, 9 fig. 6; McGowan 1997, 212. 213 pl. 56 Akr. 690).

¹⁵ Başlık Selçuk Kalesi'nde kapıda bulunmuş ve hangi yapıya ait olduğu bilinmemektedir. Başlıkla ilgili bk. Alzinger 1975, 192 Abb. 24; Ohnesorg – Büyükkolancı 2007, 232.

¹⁶ Mausoleum'un başlıkları tam kare olmasalar da kareye yakın bir forma sahiptir. Abakus uzunluğu 104,8 cm, Abakus derinliği ise 106 cm'dir; bk. Drerup 1954, 22. 69 Abb. 6–8; Hoepfner 1968, 219 Tab. 2; Bingöl 1980, 195, Kat. Nr. 138; Puchstein 1887, 35 Abb. 27.

¹⁷ Hoepfner 1968, 212 Taf. 77. 78; Bingöl 1980, 209–210 Kat. Nr. 185.

¹⁸ Gerkan 1929, 9 Taf. 3; Hoepfner 1968, 227 Taf. 79/1.

¹⁹ Alzinger 1975, Nr. 13i Abb. 99; Bammer 1973a, 219 Taf. 90 fig. 1–3; Bingöl 1980, 184 Kat. Nr. 100.

²⁰ Bingöl 1980, 204 Kat. Nr. 165.

²¹ Bingöl 1980, 170, Kat. Nr. 46; 171, Kat. Nr. 50. 51.

²² Bingöl 1980, 173, Kat. Nr. 56.

²³ Bingöl 1980, 176, Kat. Nr. 80.

²⁴ Bingöl 1980, 196, Kat. Nr. 145.

²⁵ Kentin kazı deposunda yer alan 318, 439, 1003 envanter numaralı başlıklarda (Bingöl 1980, Kat. Nr. 170. 172. 175) görülmektedir.

²⁶ Başlık Sardeis antik kentinden getirilmiştir (Env. Nr. 190), bk. Bingöl 1980, 212. 213 Kat. Nr. 199.

²⁷ Bingöl 1980, 175 Kat. Nr. 77. 78.

²⁸ Bingöl 1980, 177 Kat. Nr. 83.

3. Başlığın Ön Cephe Düzenlemesi

3.1 Kanalis ve Volüt Yayları

Başlığın ön cephe düzenlemesinin, kanalis volüt yayları arası da dahil iç bükey bir profile sahip olduğu görülmektedir. Arkaik Dönem ion başlıklarının karakteristik özeliği, ön yüzün kanalis ve volüt yayları ile birlikte şişkince, dışarıya doğru bombe oluşturmalarıdır²⁹. Ayrıca dış bükey kanalis de aynı dönem başlıklarında görülmektedir³⁰. Anadolu'da MÖ 560–550 yıllarına tarihlenen Ephesos Artemis³¹, MÖ 6. yüzyılın ortalarına tarihlenen Myus'daki³² Arkaik Tapınakta, MÖ 540–530 yıllarına tarihlenen Didymaion Apollon³³, Samos'da; MÖ 480 yılına tarihlenen Polykrates³⁴ ve MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlenen Tapınak B³⁵ ve MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Miletos Athena Tapınağı³⁶ başlıkları da dış bükey kanalis profiline sahiptirler.

Başlıklardaki bu dış bükey görünüm, zamanla değişerek iç bükey bir profile dönüşmektedir³⁷. Dış bükey kanalisten içbükeye geçiş, Yunanistan'da MÖ 500'de, Anadolu'da ise bu MÖ 6. yüzyılda gerçekleşir³⁸. Bu değişimin Anadolu'da, Yunanistan'a göre daha erken bir tarihte olduğu görülmektedir. Mimari gelişim açısından bu erken uygulama, ion mimarisinin Yunanistan'a göre Anadolu'da daha erken tarihlerde var oluşuna bağlanabilir.

Stratonikeia başlığı iç bükey ön cephe düzenlemesi ile Arkaik başlıklardan tamamen ayrılır. İon başlıklarında iç bükey kanalis MÖ 4. yüzyılda bir kural haline gelir³⁹. Stratonikeia başlığı iç bükey kanalis düzenlemesi ile bu dönem içerisinde inşa edilen Priene Athena Tapınağı⁴⁰ (MÖ 340), Halikarnossos Mausoleumu⁴¹ (MÖ 350) ve Mausolos Dönemi'nde inşa edilen Labraundadaki Andron B⁴² (MÖ 377–352) ve Idrieus Dönemi'nde (MÖ 352–344) inşa edilen Güney Propylon⁴³, MÖ 356 yılından sonra inşa edilen Ephesos Artemis Altarı⁴⁴, MÖ 4. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başlarına tarihlenen Kastabos'daki Hemithea Tapınağı⁴⁵ ve Geç Klasik–Erken Hellenistik döneme tarihlenen Knidos Apollon Kutsal Alanı Propylon⁴⁶ başlıklarıyla benzerlikler taşır.

²⁹ Bingöl 1980, 19.

³⁰ Bingöl 1980, 19.

³¹ Vogelstein 1920, 38 Taf. 3 Abb. 11; Kirchoff 1988, 76. 77 Taf. 2.1; Akurgal 1993, 32 fig. 37.

³² Koenigs 1993, Taf. 10 Abb. 2.

³³ Gruben 1963, 115 Abb. 19; Kirchoff 1988, 85. 86 Taf. 2, 2.

³⁴ Alzinger 1975, 172, Abb. 3.

³⁵ Ziegenaus 1957, 106 Taf. 109 Abb. 1. 2; Alzinger 1975, 172 Abb. 4.

³⁶ Schiering – Mallwitz 1968, 123; Alzinger 1975, 178 Abb. 9; Held 2000, 72 Abb. 44.

³⁷ Arkaik Dönem'den itibaren başlığın temel süsleme öğelerinin biçimi değişerek Geç Antik Çağ'a kadar devam eder. Bu süslemeler bazı dönemlerde moda olup sıklıkla kullanılmıştır. Zamanla bu eski süsleme motifleri ortadan kalksa da, ilerleyen dönemlerde bazı süsleme öğelerinin tekrardan ortaya çıktığını görüyoruz.

³⁸ Bingöl 1980, 19.

³⁹ Bingöl 1980, 19.

⁴⁰ Priene Athena Tapınağı başlıkları için bk. Puchstein 1887, 37 fig. 28; Wiegand 1910, 13. 14 Abb. 6; Lehmann 1913, 469 Abb. 1; Schede 1934, 28 Abb. 31; Drerup 1954, 3. 15 Abb. 1. 6; Hirmer 1966, 51 Abb. 87. 88; Bauer 1968, 216 Taf. 61; Bingöl 1980, 24; Koenigs 1983, 151 Taf. 31 Abb. 1; Koenigs 1992, 254 Abb. 15; Rumscheid 1994, 42. 43 Taf. 142. 2. 7; Rumscheid 1998, 131 Abb. 115.

⁴¹ Puchstein 1887, 36 fig. 27; Bammer 1972, 40 Taf. 11h.

⁴² Pedersen 1983, 110 Abb. 25; Hellström 1991, 301. 302; Baran 2002, 21; Hellström 2007, 87; Carstens 2009, 81 fig. 123; Hellström 2009, 267–271 fig. 3.

⁴³ Jeppesen 1955, 43 pl. 21.

⁴⁴ Altarın başlıkları için bk. Bammer 1967, 34; Bammer 1972, 41. 42 Taf. 9–b; Kuhn 1984, 203–204; Bammer 1984, 130–132; Bammer – Muss 1996, 70; Muss – Bammer – Büyükkolancı 2001, 65–66 Abb. 241–251.

⁴⁵ Tapınağın tarihlemesi ile ilgili öneriler için bk. Cook – Plommer 1966, 153 fig. 17; Jong 1988, 129; Rumscheid 1994, 19 Taf. 52. 12.

⁴⁶ Propylonun başlıkları ve tarih önerileri için bk. Rumscheid 1994, 27 Taf. 58 no. 1–3; Bankel 2009, 17. 18 Abb. 3. 23.

MÖ 4. yüzyıl ve sonraki dönemlerde inşa edilen bütün ionik yapıların başlıklarının kanalisleri iç bükey olarak yapılmıştır. Bu dönemden sonra artık dış bükey kanalisli başlıklar genelde görülmezler. Fakat bu örneklerin yanı sıra Ephesos Tiyatrosu yakınında bulunan bir başlığın bir yüzü iç bükey iken, diğer yüzü ise dış bükey olarak yapılmış ve A. Bammer tarafından MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁴⁷. A. Bammer bu durumu Arkaik Dönem etkilerinin devam ettiği şeklinde yorumlamıştır⁴⁸. Ayrıca Kavalla'daki Neapolis başlıklarında ve Eretria'da bir başlıkta da aynı uygulamanın olduğu bilinmektedir⁴⁹.

Stratonikeia başlığı kanalisinin alt ve üst sınır bantları korunmuştur. Alt sınır bandı ortada girland şeklinde aşağıya doğru hafif sarkmıştır. Bu girland şeklinde sarkmış kanalis formları Arkaik Dönem etkilerinin devam ettiğini ortaya koymaktadır⁵⁰. Bu form Geç Klasik Dönem'de Mausoleum'da ve Priene Athena Tapınağı'nın doğu yüzündeki başlıklarda da görülmektedir⁵¹.

Volüt yaylarının üst kısımları bombeli bir şekilde yapılmıştır. Kıvrımlar arası ise fazla derin değildir. Köşe palmetleri kanalis alt sınır bandı ile volüt yayı arasındaki dar bölümden çıkmaktadır. Hellenistik Dönem'e gelindiğinde ise artık köşe palmetleri volüt yayının içerisinden ya da üzerinden çıkmaya başlar. Stratonikeia başlığının bu yönü, Hellenistik öncesi bir tarihe ait olması gerektiğini ortaya koymaktadır⁵². Köşe palmeti kırık olmakla birlikte betimlemenin, yerine göre dört yapraklı olduğu anlaşılmaktadır⁵³. Tüm bu uygulamalar MÖ 4. yüzyıl başlıklarının karakteristik bir özelliğidir.

Volüt gözlerinin merkezi 2,5 cm ölçüsünde yuvarlak bir şekilde oyulmuştur⁵⁴. Bu durum ilk olarak erken dönemdeki aiol başlıklarında ortaya çıkar. Neandria⁵⁵ ve Messa'daki⁵⁶ başlıkların volüt gözleri bu şekilde yapılmıştır. Bu uygulama MÖ 4. yüzyıl içerisinde inşa edilen yapılarda yaygın bir şekilde görülür. Bunlar Priene Athena Tapınağı⁵⁷, Halikarnassos Mausoleumu⁵⁸, Labraunda Kutsal Alanı'ndaki Andron B yapısı⁵⁹ ve Idrieus Dönemi'ne tarihlenen Güney Propylon⁶⁰, Ephesos Artemis Tapınağı Altarı⁶¹, Knidos Apollon Kutsal Alanı Propylonu⁶² ve Kos

47 Bammer 1972, 35 Taf. 12, j; Bingöl 1980, 19. 20.

48 Antik Dünya'nın yedi harikasından biri olan Ephesos Artemis Tapınağı'nın kendinden sonra inşa edilen yapılar üzerinde geleneksel etkisini devam ettirmiş olması olağan bir durumdur. Klasik Dönem içerisinde inşa edilen yapıların daha önceki Arkaik Dönem etkilerinden tamamen kurtulması beklenemez.

49 J. Boardman (1959, 209) bu başlıklar için kesin olmamakla birlikte, Klasik ion başlıklara bir geçiş aşaması olabileceğini söylemiştir.

50 Bingöl 1980, 43.

51 Bingöl 1980, 43 Kat. Nr. 138. 265. 266. 268. Arkaik ve Klasik Dönem'deki bu echinus tipi sona erdikten sonra MÖ 3. yüzyılda Sardeis Artemis Tapınağı ile ortaya çıkan üç yumurtalı echinus tip, Augustus Dönemi'nde de görülmeye devam eder. Ephesos Liman Kapısı başlıkları da bu şekildedir. Bu tipteki başlıkların kanalislerinde ve yan yüzlerinde Arkaik etkiler açıkça görülebilmektedir. Detaylı bilgi için bk. Bingöl 1980, 43-45.

52 Köşe palmetlerinin tip ve gelişimi için bk. Bingöl 1980, 40-42.

53 Erken dönemdeki ion başlıklarının ön cephe düzenlemesine baktığımız zaman, echinusdaki yumurta sayısı ve köşe palmetlerinin yaprak sayıları geç örnekler göre fazladır. Geç döneme yaklaştıkça yaprak sayısı önce üçe daha sonra ise ikiye düşer. Geç Antik Çağ'a gelindiğinde ise tek yapraklı köşe palmetlerinin yanı sıra, köşe palmetleri olmayan örnekler de artık görülmeye başlar.

54 Bu oyunun standart bir ölçüsü yoktur. Erken dönemdeki başlıklarda daha geniş bir oyuğu yapılırken, Roma Dönemi'ne yaklaştıkça küçülür ve zamanla ortadan kalkar.

55 Clarke 1886, fig. 1; Koldewey 1891, Abb. 60-62; Weickert 1913, 34 fig. 4. 5; Newcomb 1921, 36 fig. 15; Betancourt 1977, fig. 25. 26; Altekamp 1991, Abb. 2; Akurgal 1993, fig. 34.

56 Newcomb 1921, 35 fig. 16.

57 Wiegand - Schrader 1904, 12. Abb. 58; Wiegand 1910, 13. Abb. 6; Schede 1934, 32. Abb. 34; Rumscheid 1994, Taf. 142 fig. 2.7; Rumscheid 1998, 131 Abb. 115. 116;

58 Dinsmoor 1908, 14 fig. 3; Rumscheid 1994, Taf. 46 fig. 6.

59 Pedersen 1983, 110 Abb. 25; Hellström 1991, 301. 302; Baran 2002, 21; Hellström 2007, 87; Carstens 2009, 81 fig. 123; Hellström 2009, 267-271 fig. 3.

60 Jeppesen 1955, 31 pl. 21; Hellström 2007, 71. 72.

61 Muss - Bammer - Büyükkolancı 2001, 65 Kat. Nr. 52 (K2).

62 Rumscheid 1994, Taf. 58. 1; Bankel 2009, Abb. 3. 23.

Adası'ndaki Asklepion Kutsal Alanı'ndaki Tapınak B'nin⁶³ başlıklarında görülmektedir. Bu örneklerdeki yuvarlak volüt gözleri Stratonikeia başlığıyla büyük benzerlik içindedir.

Hellenistik Dönem'de volüt gözlerinin bu şekilde oyuk olduğu örnekler nadir olarak karşımıza çıkar⁶⁴. Roma Dönemi'ne gelindiğinde ise bu şekilde yapılmış başlıklar artık görülmezler⁶⁵.

İon başlıklarının volüt gözlerinin bu şekilde oyulmasını araştırmacılar farklı şekilde yorumlamışlardır. J. T. Clarke, erken dönem başlıkların volüt gözünün renkli cam, metal ya da değerli bir taşla süslenmiş olduğunu belirtir⁶⁶. V. Kockel'e göre ise volüt merkezine altın ya da bronzdan yapılmış bir rozet applike edilmekteydi⁶⁷. Yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalarda cam ya da değerli taşlarla yapılan süsleme örnekleri bulunmamıştır⁶⁸. Fakat mimari yapılarda metal kullanımı erken dönemlerden beri bilinmektedir. Bu yöntemi sadece İon başlıklarıyla sınırlamak doğru değildir. Özellikle tapınak gibi önemli kült yapılarında, yapının inşasında ve restorasyonunda finansman olan yönetici ya da zengin şahsiyetlerin isimleri bronz harflerle yapının ön cephelerine applike edilirdi⁶⁹. Stratonikeia başlığında metal kalıntıları olmasa da bu şekildeki volüt gözleri bronz rozet applike edildiğini göstermektedir⁷⁰. Arkaik Dönemde Ephesos'ta⁷¹, Atina Akropolü'nde⁷², MÖ 5. yüzyıla tarihlenen bir volütte⁷³, Eretheion⁷⁴ ve Nike Tapınağı'nda⁷⁵, Priene Athena Tapınağı'nda⁷⁶, Kos Asklepion Tapınak B⁷⁷ ve MÖ 3. yüzyıl içine tarihlenen Limyra Ptolemaios yapısında⁷⁸ bu uygulamanın olduğu bilinmektedir. Stratonikeia'nın önemli yapılarından olan, Augustus-İmparatorlar Tapınağı başlıklarının volüt gözlerinde rozet kullanıldığını gösteren bronz kalıntılar korunmuştur⁷⁹. Bu uygulama, Arkaik Dönem'deki geleneğin Stratonikeia'da Augustus Dönemi'nde de devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Geçmişe de bağlı kalınarak, rozet applike edilerek başlığa ve ait olduğu yapıya daha süslü ve gösterişli bir görünüm kazandırılmıştır. Bu aynı zamanda, bu tür uygulamaların görüldüğü yapıların ne denli önemli olduğuna ilave olarak, dönemin ve ait olduğu kentin ekonomik refahına da bir işarettir.

⁶³ Schazmann 1932, 36–38 Abb. 27; Rumscheid 1994, Taf. 60 fig. 5. 6.

⁶⁴ Hellenistik örnekler için bk. Bingöl 1980, Kat. Nr. 271 Taf. 5 fig. 271; Rumscheid 1994, Taf. 166.

⁶⁵ Hellenistik Dönem'deki disk şeklindeki belirgin volüt gözleri Roma Dönemi'nde hiç değişmeden devam eder. Bu dönemdeki değişiklik daha çok volüt yayında ve başlığın diğer bölümlerinde meydana gelir.

⁶⁶ Clarke 1886, 4.

⁶⁷ Kockel 1991, 283.

⁶⁸ Cam ve renkli taşlar hassas malzemeden yapıldığı için günümüze kadar ulaşmamış olmalıdır.

⁶⁹ Hem İon başlıklarının bazı örneklerinde, hem de altar volütlerindeki mermeri işleyerek yapılmış rozetler, metal kullanımının taklidi olmalıdır.

⁷⁰ Başlığın volüt gözünde bronz rozet kullanımı ile ilgili restitüsyon önerisi için bk. fig. 4.

⁷¹ Shear 1963, 381; Bammer 1971, 8 Abb. 3g.

⁷² M. Shear, Atina Akropol başlıklarında görülen metal rozet süslemesinin Arkaik Ephesos Artemisionu'nun etkileri olduğunu düşünmektedir (Shear 1963, 381 dn. 50).

⁷³ McGowan 1997, 213. 214, Akr. 13302 numaralı başlık parçası.

⁷⁴ Stern 1985, 410. 411.

⁷⁵ Möbius 1927, 170; Shear 1963, 381.

⁷⁶ Koenigs 1983, 149 dn. 25.

⁷⁷ Schazmann 1932, 38 Abb. 27.

⁷⁸ Stanzl 2009, 332 Abb. 13.

⁷⁹ Stratonikeia Augustus-İmparatorlar Tapınağına ait "747" Envanter numaralı başlık, volüt gözünde bronz kalıntıları korunmuş nadir örneklerdendir. Bk. Tırpan 1998, 25.

3. 2 Echinus Düzenlemesi

Echinusa bezelen ion kymationu yastık altında da devam ederek sütun oturma düzlemini çevrelemektedir⁸⁰. O. Bingöl, bu uygulamanın daha çok Arkaik ve Klasik Dönem başlıklarında görüldüğünü belirtmektedir⁸¹. Ancak son yıllarda yapılan kazı ve yeni araştırmalarla birlikte, Hellenistik ve Augustus döneminde çok yaygın olmasa da tamamen ion kymationu ile çevrili echinus örnekleri tespit edilmiştir⁸². Yapılan tespit ve gözlemlere göre bu uygulamanın Augustus Dönemi'ne kadar devam ettiğini söyleyebiliriz.

Ön yüzde echinusa beş adet yumurta bezenmiştir. Ön yüzdeki bu yumurtalar uzun ve hacimli, yastık altına gelen yumurtalar ise kısa ve yarım yapılmıştır. Yumurtalar sivri uçlu ve yumurta ile kabuk arası derin kanallıdır. Yüzeydeki aşınmadan yumurta ve kabuk arasındaki kanalın derinliği azalmıştır. Mızrak uçları kabuklara bitişik olarak yapılmış ve sütun oturma düzlemine kadar ulaşmaktadır.

Beş yumurtalı echinuslu başlıklar Arkaik Dönemde ortaya çıkmıştır⁸³. Stratonikeia başlığı beş yumurtalı echinus düzenlemesiyle Arkaik Dönem etkileri taşımaktadır. Bu uygulama MÖ 4. yüzyıl yapılarında ve sonrasında Hellenistik ve Roma Dönemi'nde de tekrardan görülür⁸⁴.

Arkaik Dönem'de, echinustaki yumurtaların sayısı sütunların yivlerine eşittir⁸⁵. Dış bükey formdaki yumurtanın uç kısmı, simetrik olarak yivlin içerisine, fluthese denk düşmektedir. Aradaki mızrak uçları ise arrise gelecek şekilde hizalanmıştır⁸⁶.

Sütunun üzerine başlık konulduktan sonra, yumurta ve mızrak ucunun simetrisine göre yukarıdan aşağıya doğru sütunun yivleri açılırdı⁸⁷. Bu işlem yapılırken yumurtaların fluteslere denk düşmesine çok özen gösterilirdi⁸⁸. Fakat sonraki dönemlerde yumurta sayısının azalmasına bağlı olarak, yiv sayısı ile olan ilişki ortadan kalkmıştır⁸⁹.

⁸⁰ Echinusa bezelen ion kymationunun yastık altında da devam ederek sütun oturma düzleminin tamamını çevreleyen örnekler için bk. Wrede 1930, 192 bl. 64 Abb. 2; Schede 1934, 32 Abb. 34; Boardman 1959, 181 fig. 4; Gruben 1963, 115. 116 Abb. 16; Bammer 1967, 27. 13a; Bauer 1968, Taf. 60. 61; Bammer 1969, 421 Abb. 35; Hoepfner 1971, Bl. 18. 23; Martin 1972, 305 fig. 2; Bammer 1972, Taf. 4c; Martin 1973, fig. 8. 17. 20; Gruben 1973, 377 Abb. 36b; Bammer 1973a, Taf. 93 fig. 2; Bammer 1973b, Abb. 11. 17. 21. 28. 29; Theodorescu 1974, pl. 17 fig. 18; Alzinger 1975, 170 Abb. 2, 173 Abb. 6a, 174 Abb. 6b, 176 Abb. 6d, 177. 6e; 178. 6f, 181 Abb. 8, 186 Abb. 13, 189 Abb. 16, 190 Abb. 17, 191 Abb. 18, 192 Abb. 19, 204 Abb. 30b; Koenigs 1979, Taf. 61 Abb. 1. 2; Meritt 1982, 84 fig. 1; Lehmann 1982, 94 fig. 62; Hoepfner 1984, Taf. 53 Abb. 4; Gruben 1989, Abb. 4; Büsing 1990, 72 Abb. 1. 2; Borchhardt 1991, 318 fig. 12; Schaaf 1992, Abb. 22; Thieme 1993, 47–50 fig. 1; Ohnesorg 1993, pl. 21, 1. 2; Rumscheid 1994, 36–39 Abb. 1. 6 Taf. 5–11; Meritt 1996, fig. 21. 28. 31; Rumscheid 1998, 125 Abb. 104. 116; Weber 1999, Abb. 20a; Muss – Bammer – Büyükkolancı 2001, Kat. No. 51 Abb. 236. 238; Weber 2002, Abb. 16c. 17a; William – Dinsmoor 2004, 232 fig. 15; Pedley 2005, 67 fig. 31; Baran 2006, 26–28 fig. 10; Ohnesorg 2007, Taf. 11; Carstens 2009, 79 fig. 107; Baran 2009a, 309 fig. 6–b; Baran 2010, lev. 33–40, 45. 46. 49–52.

⁸¹ Bingöl 1980, 20.

⁸² MÖ 3. yüzyılda Limyradaki Ptolemaios yapısında, MÖ 2. yüzyılda Didymaion'da, MÖ 100 yıllarında Lagina Hekate Tapınağı'nda, Augustus Dönemi'nde ise Lagina Kutsal Alanı Propylon başlıklarında ve Stratonikeia'da yapısı belli olmayan yayınlanmamış başlıklarda görülmektedir.

⁸³ Bingöl 1980, 43. Beş yumurtalı echinuslu başlıklar Arkaik Dönem için genel bir kural değildir. Bu döneme ait olup yumurta sayısı az olan örnekler için bk. Baran 2010, 52.

⁸⁴ MÖ 4. yüzyıldan Priene Athena Tapınağı, Mausoleum ve Laubraund'a, Hellenistik Dönem'de; Magnesia Artemis ve Ksanthos Letoon Tapınağı ile Roma Dönemi'nden Stratonikeia Augustus-İmparatorlar, Aphrodisias Aphrodite, Aizanoi Zeus ve Pergamon Dionysos Tapınakları örnek gösterilebilir. Beş yumurtalı echinus örnekleri için bk. Bingöl 1980, 26–30.

⁸⁵ Bingöl 1980, 43. Stratonikeia başlığının echinusunda tamamlama çizimle birlikte toplamda 26 adet yumurta vardır. Arkaik Dönem'deki kuralın bizim başlığımızda da devam etmiş olabileceğini düşünürsek, başlığı taşıyan sütun 26 yivli olmalıdır. Fakat MÖ 4. yüzyılda başlıkların daha kanonik bir hale geldiğini düşünürsek, başlığın 24 yivli standart ion sütun gövdesi tarafından taşınması daha kuvvetli bir ihtimaldir.

⁸⁶ Bingöl 1980, 43.

⁸⁷ Bingöl 1980, 43.

⁸⁸ Bingöl 1980, 43.

⁸⁹ Bingöl 1980, 43.

4. Yastık Düzenlemesi

Samos tipindeki başlığın yan yüzü oldukça kalın ve güçlü görünümlü, ortaya doğru ise hafif incelmektedir⁹⁰. Yastığın üst kısmı ise düz bir hat şeklindedir. Yan yüzün abakusa birleşmesi nedeniyle yastık alınlığı oluşmamıştır. Stratonikeia başlığının yakın benzerleri; Geç Klasik-Erken Hellenistik döneme tarihlenen Knidos Apollon Kutsal Alanı Propylon⁹¹ başlıklarıyla büyük benzerlikler göstermektedir. Propylon başlıkları kanalis ve volüt gözlerinin yanında, bezemesiz bırakılmış abakusu, kalın, güçlü görünümlü Samos tipindeki yastık kısmı ve yastık alınlığının olmayışı ile benzerdir⁹².

Samos'tan getirilen, Berlin Pergamon Müzesi'nde sergilenen MÖ 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen Samos tipindeki başlıkla da benzerlik içindedir⁹³. Düz bezemesiz bırakılmış yan yüz ve abakusun yanı sıra kanalis, volüt göz ve kıvrımları Stratonikeia başlığıyla benzerlikler taşımaktadır. Berlin başlığında farklı olan uygulama echinusdaki kymation yastık altında devam etmez. Bir diğer fark ise başlığın diğer yüzünün ince yonularak bezemesiz bırakılmasıdır⁹⁴.

MÖ 4. yüzyılın sonu – 3. yüzyılın başlarına tarihlenen Kos Asklepion Kutsal Alanı'ndaki Tapınak B'nin⁹⁵ başlıkları da Stratonikeia başlığında olduğu gibi derin oyulmuş volüt gözleri, echinusdaki yumurtaların biçimi, bezemesiz bırakılmış yan yüzle benzerdir.

Samos Tip'indeki örnekler daha çok adalarda görülmektedir. Yazıtlar sayesinde Karia Bölgesi kentlerinin, dolayısıyla Stratonikeia'nın da özellikle Rodos ve diğer adalarla sıkı bir ilişki içinde olduğunu biliyoruz⁹⁶. Bölgeler arasındaki etkileşim düşünüldüğünde Samos tipi ion başlıklarının bölgedeki daha erken örnekleri MÖ 5. yüzyılda liman kent Halikarnassos'da görülmektedir⁹⁷. Benzer örnekler ile karşılaştığımızda, Stratonikeia başlığı için önerebileceğimiz tarih MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreği olmalıdır.

5. Oranları

Başlığın tamamı sağlam olmasa da tamamlama çizimlerle birlikte oranları hakkında fikir sahibi olabiliriz. Genişliğin, Polstere olan oranı; $83:50,69 = 1,63$ 'tür. Bu oran Halikarnassos Mausoleum başlığında, $143,6: 96 = 1,49$; Priene Athena Tapınağı'nın Londradaki başlığında ise $183,4: 113,9 = 1,61$ 'dir. Stratonikeia başlığının MÖ 340 yılı sonrasına tarihlenen Athena Tapınağı başlığının oranına daha yakın olduğu görülmektedir⁹⁸. Tüm bu veriler Stratonikeia başlığı için önerdiğimiz tarihi destekler durumdadır.

⁹⁰ İon başlıklarında Samos diye adlandırdığımız, yastık kısmında bölme olmayan tip ilk olarak Arkaik Dönem'de ortaya çıkmıştır. Didyma, Samos ve diğer adalarda da örneklerine rastlanmaktadır. Bu dönemde tekrardan görülmesinin sebebi ustaların eski Arkaik Dönem geleneğine bağlılıklarını devam ettirmiş olmasının yanında, zamansal ve ekonomik yönden avantaj sağladığı için tercih edilmiş olmalıdır. Samos Tipinde yapılmış diğer örnekler için ayrıca bk. Möbius 1927, 167–170 Taf. 27; Schazmann 1932, 37. 38 Abb. 27 Taf. 18–20; Ziegenaus 1957, 106–109 pl. 108; Gruben 1963, 170 Abb 45a–b; Koenigs 1970, 97–102 Taf. 7; Alzinger 1973, pl. 149 Abb. 1–5; Theodorescu 1974, pl. 1. 2 fig. 1. 2; Alzinger 1975, 172 Abb. 4; 192–194, Abb. 24a. 24b, 201. 202 Abb. 37a–37b; Theodorescu 1980, pl. 1. 2; Hoepfner 1984, 360. 361 Taf. 53 fig. 2. 4; Gruben 1989, 165. 166 Abb. 3; Tuchelt 1992, 39 Abb. 58; Weber 1995, 232. 235 Abb. 33. 38; Meritt 1996, fig. 7. 9. 29; Muss – Bammer – Büyükkolancı 2001, Kat. Nr. 57; Ohnesorg – Büyükkolancı 2007, Abb. 1–5; Beykan 2012, 47. 48, Abb. 26a.

⁹¹ Rumscheid 1994, 27, Taf. 58. 1–3.

⁹² Knidos Apollon Kutsal Alanı Propylon başlığı, Stratonikeia örneğinden farklı olarak echinusundaki İon kymationu yastık altında devam etmez. Burada köşelere gelen yumurtalar yarım yapılarak kymationun yastık altında devam ediyor izlenimi verilmiştir.

⁹³ Koenigs 1970, 101 Taf. 7.

⁹⁴ Bu durum araştırmacılara, başlıkta boya kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

⁹⁵ Schazmann 1932, 36–38 Abb. 27 Taf. 18–20; Rumscheid 1994, 94 Taf. 60. 5–7.

⁹⁶ Aydaş 2010, 82–93.

⁹⁷ Bodrum Müzesi Bahçesi'nde sergilenen İB.5 numaralı başlık ile Bodrum Kalesi'nde devşirme olarak kullanılmış İB.6 numaralı, Samos Tip'indeki başlıklar A. Baran tarafından MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir (Baran 2010, 53–57).

⁹⁸ Stratonikeia başlığını, oranlar açısından karşılaştırmak için bk. Bingöl 1980, 141.

6. Başlıkta Boya Kullanımı

Antik Dönemdeki yapılar zengin mimari bezemelerle süslenmiştir. Buna ilaveten boyanmış olan örnekler de vardır⁹⁹. Aynı uygulamayı daha küçük boyutlardaki heykel ve mezar stellerinde de görmekteyiz. Boyama ile yapılmış olan bu süslemelerin aradan geçen uzun zaman dilimi, mevsimsel ve günlük hava değişikliklerinin neden olduğu doğal tahribattan dolayı ne yazık ki çok az bir kısmı günümüze kadar korunmuştur. Stratonikeia başlığının abakus ve yan yüzünün bezemesiz bırakılması, bu bölümlerin boyama yapılarak süslenmiş olabileceğini akla getirmektedir¹⁰⁰. Fakat başlık üzerinde boyama yapıldığına dair hiçbir iz günümüze kadar korunmamıştır.

Boya bezemeli ion başlık örnekleri Attika'da MÖ 6. ve 5. yüzyılda görülmektedir¹⁰¹. Anadolu'da ise boya bezeli örnekler çok nadirdir. Ephesos'ta MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlenen bir başlıkta siyah boya kalıntıları korunmuştur¹⁰². Bunun dışında Didymaion'dan bir plaster başlığı ile Samos'tan bir anta başlığının boyanmış olduğu bilinmektedir¹⁰³.

Karia Bölgesi'nde ise Milas Müzesi'nden MÖ 5. yüzyıl içerisine tarihlenen bir başlıkta¹⁰⁴ ve Labraunda Kutsal Alanı'nda Idreus Dönemi'nde inşa edilen Oikoi Yapısı'nın sima blokları üzerindeki kırmızı boya izleri günümüze kadar korunmuştur¹⁰⁵. Günümüze kadar korunmuş olan bu örnekler bölgede böyle bir geleneğin olduğunu göstermektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, dönemi ve bölgesindeki uygulamalara göre Stratonikeia başlığında boya kullanılmış olabilir¹⁰⁶. Kaliteli mermerden yapılmış, iyi işçiliğe sahip böyle bir başlığın bezemesiz olması pek uygun gözükmemektedir.

7. Kullanıldığı Yer

Stratonikeia başlığının nasıl bir yapıya ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Başlık ince işçiliği ve kaliteli mermeriyle kentteki diğer başlıklardan ayrılmaktadır. Özellikle Samos tipinde yapılmış çağdaş başka bir örneğimizin olmayışı, başlığın tek başına kullanılmış adak¹⁰⁷ ya da mezar sütünü¹⁰⁸ olabileceğini düşündürmektedir¹⁰⁹. Fakat abakusun üst bölümü ince yonularak düz bırakılmış ve buraya heykel ya da başka bir figürün yerleştirildiğine dair bir iz yoktur. Bu nedenle başlığın adak taşımadığını söyleyebiliriz. Üzerinde bir şey taşımayan fakat mezarların başlarına dikilen sütun örneklerinin olduğu bilinmektedir. Başlık nekropolde bulunmadığı için mezar sütünü olarak kullanılmış olabileceğini söylemek de güçtür.

Mevcut verilerden yola çıkılarak başlığın nasıl bir yapıda kullanıldığının kesin bir tespiti yapılamasa da bir öneri sunulabilir. Stratonikeia'da Samos tipindeki tek örnek olması, yapılan kazıların azlığından kaynaklı olabileceği gibi,

⁹⁹ Atina Akropolü'ndeki yapıların boyanmış olduğu bilinmektedir (Stern 1985, 415–420 Taf. 96; Büsing 1990, 71–76).

¹⁰⁰ Abakusunun bezemesiz yapılması başlığın kendi dönemindeki zamansal ve ekonomik durumlar, dönemin modası ya da Usta'nın tercihidenden mi kaynaklandığını kesin olarak belirlemek zordur. Ancak başlıktaki kaliteli işçilik, echinusun tamamen ion kymationu ile çevrili oluşu gibi uygulamalar, zamansal ve ekonomik bir problemin olmadığına işaret etmektedir.

¹⁰¹ Alzinger 1975, 192–194; Meritt 1996, 121–174.

¹⁰² Başlık Selçuk Kalesi'nde devşirme olarak kullanılmıştır (Alzinger 1975, 191 Abb. 24).

¹⁰³ Yayında geçen bu örnekler için tarih belirtilmemiştir (Alzinger 1975, 194).

¹⁰⁴ Attik tipteki başlığın echinusundaki yumurtalar ve abakus süslemesi boya ile yapılmıştır. Başlık hakkında detaylı bilgi için bk. Baran 2009b, 59–68 fig. 1–6.

¹⁰⁵ Hellström 2007, 122.

¹⁰⁶ Stratonikeia tiyatrosunda 2012 yılında yaptığımız kazı çalışmalarında ortaya çıkardığımız Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenen yazıtın bazı harflerinde kırmızı boya korunmuştur.

¹⁰⁷ Didymaion'da Kutsal Yol üzerinde bulunan, MÖ 6. yüzyıl içerisine tarihlenen Samos Tipi'ndeki Adak Sütunları'nın üst kısmında dübel deliği yoktur. Detaylı bilgi için bk. Tuchelt 1992, 39 Abb. 58.

¹⁰⁸ Ephesos'ta Ayasuluk Tepesi'nde Kazı Evi Bahçesi'nde bulunan ve MÖ 500'lere tarihlendirilen Samos tipindeki başlık için A. Ohnesorg ve M. Büyükkolancı mezar sütünü olabileceği önerisinde bulunmuşlardır. Detaylı bilgi için bk. Ohnesorg – Büyükkolancı 2007, 225. 226.

¹⁰⁹ Dağlık Kilikia Bölgesi'nde görülen sütunlu mezar örnekler için bk. Sögüt 2005, 103–154.

başlığın az sayıda sütunun kullanıldığı bir yapıya ait olması da kuvvetli bir ihtimaldir. Kendi dönemi içerisindeki örneklerle birlikte düşündüğümüzde Ephesos ya da Samos Tipinde bir kaideye¹¹⁰ sahip sütunun taşıdığı, in antis planlı bir tapınak ya da propylonda kullanılmış olabilir. Bölgedeki Kos Asklepon Kutsal Alanı'ndaki in antis planlı Tapınak B ile Labraunda Zeus ve Knidos Apollon kutsal alanındaki Propylon bu düşüncüyü destekleyen örneklerdir.

Bulutnu yerine göre düşündüğümüzde başlık, daha öncede belirttiğimiz gibi muhtemelen Gymnasium'un yakınındaki bir yapıdan, Bizans Dönemi'nde Gymnasium'a taşınıp devşirme malzeme olarak kullanılmış olmalıdır. Başlığın tapınak ya da buna bağlı bir Propylonda kullanılmış olması, Gymnasium yakınlarında Klasik Döneme tarihlenen bir yapı ya da yapı grubunun olabileceği fikrini de akla getirmektedir. Burada bulunan bir yazıtta bu düşüncüyü doğrular niteliktedir¹¹¹. Kentte devam eden kazıların gelecek yıllarda başlık ve ait olduğu yapı ile ilgili belirsizlikleri ortadan kaldıracığına inanıyoruz. Şimdilik MÖ 4. yüzyılın ortaları ve hemen sonrasında Hekatomnid ailesinin bölgedeki en güçlü döneminde, Stratonikeia'da ion düzeninde gösterişli bir yapının inşa edildiğini söylemek mümkündür.

8. Stratonikeia ve Çevresinde MÖ 4. yüzyıl ve Öncesine ait Buluntular

Stratonikeia'nın da içerisinde bulunduğu Karia Bölgesi'nde MÖ 4. yüzyılda, önceki yüzyılın aksine yoğun bir imar faaliyeti gerçekleşmiştir¹¹². İnşa edildiği zamanı ve sonraki dönemleri de etkileyen büyük ölçekli, önemli yapılar ünlü Mimar ve Heykeltıraşlar tarafından yapılmıştır¹¹³. Özellikle Hekatomnid sülalesinin siyasi ve ekonomik refahıyla birlikte bölgede birçok yapı inşa edilmiştir¹¹⁴. Bu yüzyıl içerisinde Anadolu'daki ionik yapılardaki artış; W. B. Dinsmoor, G. Gruben ve A. Bammer gibi araştırmacılar tarafından İonia Rönesans'ı olarak adlandırılmıştır¹¹⁵. Bu yapılaşmada kıyı kentlere göre biraz içeride kalan Stratonikeia da bu süreçten olumlu yönde etkilenmiş olmalıdır¹¹⁶.

Stratonikeia'da, bu yüzyıl içerisinde tarihlenen sur duvarları¹¹⁷ dışında anıtsal bir yapı şimdilik bilinmemektedir. Fakat kentin tarihsel¹¹⁸ sürecine baktığımızda erken dönemlere giden buluntular, Stratonikeia içerisinde ve hemen yakın çevresinde bulunmaktadır¹¹⁹. Kent içerisindeki buluntuların en erkeni tiyatro yakınlarında bulunan

¹¹⁰ Ephesos Tipi'ndeki kaide, MÖ 4. yüzyıl içerisinde inşa edilen yapılardaki örneklerden de anlaşıldığı gibi çok yaygındır. Samos Tipi'ndeki kaide örneğimiz ise Knidos Apollon Kutsal Alanı Propylon'unda görülmektedir.

¹¹¹ Gymnasium'un kuzeyinde bulunan ve Klasik Döneme tarihlenen bir yazıtta Kutsal Alanla ilgili ifadeler yer almaktadır. Yazıt M. Aydaş tarafından çalışılmaktadır.

¹¹² Bölge kentlerinden Stratonikeia'nın yakınında bulunan, Alabanda'da MÖ 4. yüzyılda imar faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerdendir. Bu düşünceleri destekleyen, MÖ 4. yüzyılın ortalarına tarihlenen, Mimar Pytheos'un da çalıştığı Dor düzenindeki Zeus Khrysaoreus Tapınağı, sur duvarları ve son yıllarda yapılan yeni kazılarla birlikte, aynı tarihlerden, mermerden yapılmış tanrıça başı ve mimari parçalar ortaya çıkarılmıştır. Bu konuda geniş bilgi için bk. Ateşlier – Akkurnaz 2014, 482–493.

¹¹³ Dönemin en önemli mimarı olan Pytheos, Halikarnassos mezar yapısı ve Priene Athena Tapınağı'nın inşasının yanında, Labraunda Kutsal Alanı'nda Satyrosla birlikte çalışmıştır (Baran 2002, 22).

¹¹⁴ Halikarnassos Mezar yapısı, Labraunda Kutsal Alanı'ndaki, Labraunda Zeus Tapınağı'nın MÖ 4. yüzyıl evresi, Andron A ve B yapıları, Kutsal alanda Propylon ve bir de bu dönemde Stoa inşa edilmiştir. Bk. Jeppesen 1955, 14–27; Hellström 1991, 297–308; Hellström 2005, 59–70; Hellström 2007, 71. 85. 111. 127.

¹¹⁵ Baran 2002, 20; İonia Rönesans'ı için ayrıca bk. Pedersen 2004, 434; Pedersen 2012, 513–518.

¹¹⁶ Sögüt 2013b, 607.

¹¹⁷ Stratonikeia'nın MÖ 4. yüzyıl içerisinde inşa edilen sur duvarları ile ilgili değerlendirmeler için bk. Sögüt 2012a, 398. 399; Sögüt 2013b, 609. 610.

¹¹⁸ Stratonikeia Hititler Dönemi'nden beri bilinmektedir. O dönemde kent Atriya ismiyle anılmaktadır. Kentin Hellenistik Dönem öncesi buluntuları için bk. Sögüt 2013b, 605–623.

¹¹⁹ Kentin kıyı ve iç Karia ile olan bağlantı noktasında olması, sahip olduğu su kaynakları, geniş tarım alanları, mermer kaynaklarına olan yakınlığı, sahip olduğu ormanlık alanlar, yakın çevresindeki kutsal alanların varlığı, Stratonikeia'yı her dönemde kültürel, ekonomik ve siyasi anlamda avantajlı hale getirmiştir. Tüm bu koşulların sonucunda, Stratonikeia önemli yapıların inşa edildiği ve sürekli yaşamın olduğu bir merkez konumundadır.

Submiken Dönemi'ne ait üzengi kulplu kap grubu¹²⁰ ve kentin batısındaki MÖ 3 bin mezarlarıdır¹²¹. Ayrıca 2011 yılında Kuzey Şehir Kapısı'nın güneyinde, kentin içerisinde yaptığımız kazılarda MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine ait buluntular veren Pithos mezar ortaya çıkarılmıştır¹²². Mezar Geç Klasik Dönem surlarının içerisinde. Bu örnek, Stratonikeia'da Klasik Dönem öncesi bir yerleşimin varlığını göstermesi ve mezarın surun içerisinde kalmış olması nedeniyle, Sur Duvarı'nın sonraki dönemde genişletildiğini göstermesi açısından önemlidir¹²³. Stratonikeia kent surlarının 1 km kuzeybatısında yer alan Yeldeğirmen Tepe Mevkii'nde yaptığımız çalışmalarda ise MÖ 6. yüzyılın ortalarına kadar eskiye dayanan seramik buluntuları ve Lysimachos Dönemi'ne (MÖ 325–281) ait bronz sikke bulunmuştur¹²⁴. Mimari kalıntı ve diğer buluntuların haricinde, Stratonikeia'da bulunan, yazıtlara göre MÖ 4. yüzyılın son yirmi yılına tarihlenen Kariai isimlerin varlığı da bilinmektedir¹²⁵.

Stratonikeia ve Lagina Hekate Kutsal Alanı arasındaki yaklaşık 8,2 km'lik kutsal yol üzerinde yapılan kazı ve araştırmalarda, Eski Tunç Çağı'ndan günümüze kadar sürekli bir yerleşimin olduğu görülmektedir¹²⁶. Bu merkezlerden en önemlisi MÖ 4. yüzyıla ait yoğun buluntuların olduğu Börükçü'dür¹²⁷. Stratonikeia'ya bağlı bir Demos olduğu düşünülen Börükçü'de¹²⁸ MÖ 5–4. yüzyıla ait ileri düzeyde yerleşim dokusu ve buluntular tespit edilmiştir. Bu tespitler dikkate alındığında, aynı dönemde asıl merkez konumundaki Stratonikeia'da, çağdaş ve daha anıtsal yapı ve kent dokusunun olması beklenmelidir¹²⁹. Bugüne kadar bu döneme ait Sur Duvarı dışında bir yapının bulunmayışı, kentte yapılan kazıların azlığına bağlanabilir¹³⁰. İleriki yıllarda yapılacak kazılarla birlikte bu döneme ait yapı ya da yapı gruplarının ortaya çıkarılacağı kanaatindeyiz. Bu çalışmanın konusunu oluşturan başlık da bu düşünceleri desteklemektedir.

9. Sonuç

Anadolu'da MÖ 4. yüzyılda, özellikle MÖ 387 yılındaki Kral barışından sonra başlayan mimari yapılardaki artış Batı Anadolu'nun birçok kentinde kendini göstermiştir¹³¹. Klasik Dönem Atinası'nda, Perikles'in desteği ile zirve yapan İon mimarisi gibi, Anadolu'da da MÖ 4. yüzyılda Hekatomnos sülalesinin ekonomik yönden zengin, siyasi açıdan güçlü bir yönetime sahip olması, bölge için büyük bir kazanç olmuştur¹³². Bunun yanında Pytheos, Skopas

¹²⁰ Hanfmann – Waldbaum 1968, pl. 25 fig. 1. 2.

¹²¹ Kentin batısında bulunan MÖ 3. bin mezarları yayımlanmamıştır.

¹²² Söğüt 2013a, 47.

¹²³ Mezar, Kuzey Şehir Kapısı'nın güneyindeki meydanın batı kenarında 3 numaralı mekânın zemin seviyesinde ortaya çıkarılmıştır.

¹²⁴ Yeldeğirmen Tepe Mevkii'nde yapılan kazı ve araştırmaların sonuçları için bk. Söğüt 2010, 198–199; Söğüt-Yılmaz 2014, 569–586.

¹²⁵ Stratonikeia'da bulunan yazıtlarda geçen bu isimler ile ilgili epigrafik buluntuların hem kent, hem de bölgesel olarak değerlendirmeleri için bk. Şahin 2010, 5; Piras 2010, 229. 230.

¹²⁶ Kutsal Yol üzerinde bulunan, Kumyer Mevkii'nde yapılan kazılarda, Eski Tunç II Dönemine ait çok sayıda Pithos mezar ortaya çıkarılmıştır. Mezarlar zengin buluntularıyla bölge arkeolojisi için önemli bilgiler sunmaktadır. Kumyer Nekropolü'nde yapılan kazı çalışmaları için bk. Tırpan – Gider 2011, 385–387 Res. 13–16; Kara 2013.

¹²⁷ Börükçü'de yerleşim, Geç Geometrik Dönem'den başlayıp, Erken Bizans Dönemi'ne kadar kesintisiz devam etmektedir. Yapılan kazı ve araştırmalar için bk. Tırpan – Söğüt 2006, 257–270; Tırpan – Söğüt 2007, 387–410; Tırpan – Söğüt 2008, 387–410; Tırpan – Söğüt 2009, 243–266; Börükçü ile ilgili son yıllarda yapılan detaylı yayınlar için ayrıca bk. Söğüt 2012b, 553–586; Söğüt 2013b, 607.

¹²⁸ Börükçü'deki yazıtlarla ilgili araştırma yapan M. Aydaş (2006, 112) burasının Stratonikeia'ya bağlı ve yerleşimin isminin “Koliorga” olabileceğini belirtmektedir.

¹²⁹ Söğüt 2013b, 608.

¹³⁰ Stratonikeia'da ilk kazılar 1977 yılında başlamıştır. 2008 yılından beri ise B. Söğüt, başkanlığında yapılan kazı, araştırma ve restorasyon çalışmaları kesintisiz bir şekilde yılın büyük bir bölümünde devam etmektedir. Bu son sekiz yıllık kazı ve araştırma sürecinde Stratonikeia ve çevresi ile ilgili önemli sonuçlar elde edilmiştir.

¹³¹ Bu dönemde Halikarnassos, Ephesos, Priene, Sardeis ve Belevi'de büyük ölçekli önemli yapılar inşa edilmiştir, bk. Alzinger 1975, 208.

¹³² Mylasa Uzunyuvada yapılan arkeolojik çalışmaların sonuçları yayınlandığında, özellikle bu dönem ve bu aile hakkında önemli tespitlerin ortaya konulacağı, şimdiye kadar bilinenlerin değişeceğine inanıyoruz.

ve Satryros gibi geniş mimari bilgi birikimine sahip, mimar ve heykeltıraşlarında katkısı ile ion mimarisi bu dönemde, Arkaik Dönem'den sonra tekrar zirveye oturmuştur. Araştırmacılar bu parlak dönemi “İonia Rönesans'ı” olarak tanımlamışlardır¹³³. P. Pedersen'e göre İonia Rönesans'ı önce Hekatomnos Kariasi'nda başlamış daha sonra ise tüm İonia'ya yayılmıştır¹³⁴. Bu dönemde inşa edilen büyük ölçekli anıtsal yapılar farklı plan ve mimari bezemeleri ile kendinden sonra inşa edilen yapılar üzerinde de geleneksel etkisini sürdürmüştür. Burada sizlere tanıttığımız ion başlığı da Stratonikeia'da bu dönemin sanat anlayışı ve mimari bakışının bir ürünü olmalıdır.

Stratonikeia başlığı kare formlu abaküs düzenlemesi, iç bükey kanalsız ve alt sınır bandının korunmuş olmasına paralel olarak echinusun dar, kanalsız geniş olması, köşe palmetlerinin volüt yayı ile kanalsız köşe yaptığı dar alandan çıkması, palmetlerin aşağı yönlü olması, küçük ölçülere sahip volütü ve oyularak yapılmış gözü, başlığın genel görünümündeki uzun formu ve aşağıya doğru eğim yapmayan düz volütleri nedeniyle MÖ 4. yüzyıl özellikleri göstermektedir.

Stratonikeia'da bugüne kadar ion düzeninde en erken yapı olarak Augustus-İmparatorlar Tapınağı bilinmekle birlikte, bu başlık Stratonikeia'da daha erken ve hatta Hellenistik öncesinde başka ionik bir yapı ya da yapı gruplarının varlığını göstermektedir. Başlığın ölçülerine göre de bu, orta ölçekli bir yapı olmalıdır. Stratonikeia'da MÖ 4. yüzyılda inşa edilmiş olan sur duvarlarının¹³⁵ kent imarı gereği yalnız olmadığı ve gelecek yıllarda bu dönemlere ait başka yapıların ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır.

¹³³ Bammer 1972, 34–37; Pedersen 2004, 434.

¹³⁴ Pedersen 2004, 434.

¹³⁵ Sögüt 2013b, 609 fig. 2–4.

Kaynaklar

- Akurgal 1993 E. Akurgal, Eski Çağda Ege ve İzmir (İzmir 1993).
- Altekamp 1991 S. Altekamp, R. Koldewey zum Tempel in Neandrea und die Diskussion um die Rekonstruktion der Tempelsäulen, AMS 3, 1991, 45–62.
- Alzinger 1973 W. Alzinger, Athen und Ephesos im fünften Jahrhundert vor Christus, The Proceedings of the 10th International Congress of Classical Archaeology 1, 9, 1973, 507–516.
- Alzinger 1974 W. Alzinger, Augusteische Architektur in Ephesos (Wien 1974).
- Alzinger 1975 W. Alzinger, Von der Archaik zur Klassik zur Entwicklung des Ionischen Kapitells in Kleinasien Während des fünften Jahrhunderts v. Chr., ÖJh 50, 1972-75, 169–211.
- Ateşlier – Akkurnaz 2014 S. Ateşlier – S. Akkurnaz, 2011-2012 Yılı Alabanda Kazıları, KST 35, 3, 2014, 482–489.
- Aydaş 2006 M. Aydaş, Three Inscriptions from Stratonikeia in Caria, EpigrAnat 39, 2006, 111–112.
- Aydaş 2010 M. Aydaş, MÖ 7. yüzyıldan 1. yüzyıla Kadar Karya ile Rodos Devleti Arasındaki İlişkiler (İstanbul 2010).
- Aydaş 2012 M. Aydaş, Mimar ve Heykeltıraş Thrason, B. Söğüt (ed.) Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tirpana Armağan (İstanbul 2012) 47–72.
- Aydaş baskıda M. Aydaş, Stratonikeia ve Lagina Polis ve Peripolion, B. Söğüt (ed.) Stratonikeia Yazıları 1, baskıda.
- Bammer 1967 A. Bammer, Tempel und Altar der Artemis von Ephesos, JdI 48, 1966–67, 22–44.
- Bammer 1969 A. Bammer, Der altar des Jungeren Artemisions von Ephesos, AA, 1968–69, 400–423.
- Bammer 1971 A. Bammer, Beiträge zur Ephesischen Architektur, JdI 49, 1968–71, 1–22.
- Bammer 1972 A. Bammer, Die Architektur des Jüngerer Artemision von Ephesos (Weisbaden 1972).
- Bammer 1973a A. Bammer, Hellenistische Kapitell aus Ephesos, AM 88, 1973, 219–234.
- Bammer 1973b A. Bammer, Beobachtungen zur Ephesischen Architektur, JdI 87, 1972–73, 440–457.
- Bammer 1984 A. Bammer, Das Heiligtum der Artemis von Ephesos (Graz 1984).
- Bammer – Muss 1996 A. Bammer – U. Muss, Das Artemision von Ephesos: Das Weltwunder Ioniens in Archaischer und Klassischer zeit (Mainz 1996).
- Bankel 2009 H. Bankel, Versatzmarken am Propylon des Heiligtums für Apollon Karneios in Knidos, Byzas 9, 2009, 1–19.
- Baran 2002 A. Baran, Hekatomnidler Devri (İonia Rönesansı), İdol Dergisi 4, 2002, 18–23.
- Baran 2006 A. Baran, The Archaic Temple of Zeus Labraundos, Anatolia 30, 2006, 21–46.
- Baran 2009a A. Baran, Karian Architecture before the Hekatomnids, F. Rumscheid (ed.) Die Karer und die Anderen, Internationales Kolloquium an der Freien Universität Berlin 13. bis 15. Oktober 2005 (Bonn 2009) 291–312.
- Baran 2009b A. Baran, Mylasa Antik Kentinden Boya Bezemeli Bir İon Başlığı, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 23, 2009, 59–68.
- Baran 2010 A. Baran, Hekatomnid Öncesi Karia Mimarisi (Ankara 2010).
- Bauer 1968 O. Bauer, Vorläufiger Bericht über die Neubearbeitung des Athenatempel zu Priene in den Jahren 1965–66, IstMitt 18, 1968, 213–220.
- Betancourt 1977 P. Betancourt, The Aeolic Style in Architecture (Princeton 1977).
- Beykan 2012 M. Beykan, Ionische Kapitelle auf Prokonnesos, Produktion und Export Römischer Bauteile (Tübingen 2012).
- Bingöl 1980 O. Bingöl, Das Ionische Normal Kapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien (Tübingen 1980).
- Boardman 1959 J. Boardman, Chian and Early Ionic Architecture, Archaeologia 39, 1959, 170–218.
- Borchhardt 1991 J. Borchhardt, Ein Ptolemaion in Limyra, RA 2, 1991, 309–322.
- Büsing 1990 H. Büsing, Zur Bemalung des Nike Tempels, AA, 1990, 71–76.
- Carstens 2009 A. M. Carstens, Karia and the Hekatomnids, Bar International Series 1943 (Oxford 2009).
- Clarke 1886 J. T. Clarke, A proto-Ionic capital from the site of Neandrea, AJA 2, 1, 1886, 1–20.
- Cook – Plommer 1966 J. M. Cook – W. H. Plommer, The Sanctuary of Hemithea at Kastabos (Cambridge 1966).
- Dinsmoor 1908 W. B. Dinsmoor, The Mausoleum at Halicarnassus, AJA 12, 1, 1908, 3–29.
- Drerup 1954 H. Drerup, Pytheos und Satyros, Die Kapitelle des Athenatempels von Priene und des Maussoleums von Halikarnassos, JdI 69, 1954, 1–31.
- Gerkan 1929 A. Gerkan, Der Altar des Artemis Tempels in Magnesia am Mäander (Berlin 1929).

- Gruben 1963 G. Gruben, *Das Archaische Didymaion*, JdI 78, 1963, 78–182.
- Gruben 1973 G. Gruben, *Naxos und Paros*, AA 87, 1973, 319–379.
- Gruben 1989 G. Gruben, *Das älteste marmorne Voluten kapitelle*, IstMitt 39, 1989, 161–172.
- Hanfmann – Waldmaum 1968 G. H. A. Hanfmann – J. C. Waldmaum, *Two Submycenaean Vases and a Tablet from Stratonikeia in Caria*, AJA 72, 1968, 51–56.
- Held 2000 W. Held, *Das Heiligtum der Athena in Milet* (Main 2000).
- Hellström 1991 P. Hellström, *The Architectural Layout of Hecatomnid Labraunda*, REA 2, 1991, 297–308.
- Hellström 2005 P. Hellström, *Labraunda Kutsal Alanında Hekatomnid Gücün Sergilenmesi* (Çev. H. Üreten), *Anatolia* 45, 2, 2005, 59–70.
- Hellström 2007 P. Hellström, *Labraunda, A Guide to the Karian Sanctuary of Zeus Labraundos* (İstanbul 2007).
- Hellström 2009 P. Hellström, *Sacred Architecture and Karian Identity*, bk. F. Rumscheid (ed.), *Die Karer und die Anderen, Internationales Kolloquium an der Freien Universität Berlin 13. bis 15. Oktober 2005* (Bonn 2009) 267–290.
- Herrmann 1988 J. J. Herrmann, *The Ionic Capital in Late Antique Rome* (Roma 1988).
- Hirmer 1966 M. Hirmer, *Die Griechische Kunst* (München 1966).
- Hoepfner 1968 W. Hoepfner, *Zum Ionischen Kapitell bei Hermogenes und Vitruv*, AM 83, 1968, 213–234.
- Hoepfner 1971 W. Hoepfner, *Zwei Ptolemaierbauten, Das Ptolemaier Weihgeschenk in Olympia und ein Bauvorhaben in Alexandria*, AM Beiheft 1 (Berlin 1971).
- Hoepfner 1984 W. Hoepfner, *Ein Beitrag zur Frühen Hellenistischen Architektur*, AA 99, 1984, 353–364.
- Jeppesen 1955 K. Jeppesen, *Labraunda The Propylaea., Swedish Excavations and Researches* (Athen 1955).
- Jong 1988 J. J. Jong, *The Temple of Athena Polias at Priene and the temple of Hemithea at Kastabos*, BABesch 63, 1988, 129–137.
- Kara 2013 O. Kara, *Karia Bölgesi Tunç Çağı Yerleşimleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2013).
- Kirchhoff 1988 W. Kirchhoff, *Die Entwicklung des Ionischen Volutenkapitells im 6. und 5. Jhd. und seine Entstehung* (Bonn 1988).
- Kockel 1991 V. Kockel, *Antike Gipsabgüsse von Baugliedern? Überlegungen zu einer Kopie der Ionischen Kapitelle der Erechtheion-Nord-Halle*, AA, 1991, 281–285.
- Koenigs 1970 W. Koenigs, *Ein Ionisches Kapitell aus Samos in der Berliner Antiken-Sammlung*, FuB 12, 1970, 97–102.
- Koenigs 1979 W. Koenigs, *Archaische Bauglieder aus Milet: I. Ionische Kapitelle*, IstMitt 29, 1979, 187–198.
- Koenigs 1983 W. Koenigs, *Der Athenatempel von Priene*, IstMitt 33, 1983, 134–175.
- Koenigs 1992 W. Koenigs, *Priene 1990*, AST 9, 1992, 251–270.
- Koenigs 1993 W. Koenigs, *Zur Archaischen Architektur Milets*, *Varia Anatolica* 3, 1993, 57–58.
- Koldewey 1891 R. Koldewey, *Neandria zum Winckelmannfeste, einundfünfzigstes Programm der Archäologischen Gesellschaft zu Berlin* (Berlin 1891).
- Kuhn 1984 G. Kuhn, *Der Altar der Artemis in Ephesos* AM 99, 1984, 199–216.
- Lehmann 1913 C. F. Lehmann, *Zur Herkunft der Ionische Säule*, Klio 13, 1913, 468–484.
- Lehmann 1982 P. W. Lehmann, *Structure and style of the Temenos and the Propylon, Samothrace* 5, 1982, 82–147.
- Martin 1972 R. Martin, *Chapiteaux Ioniques de Thasos*, BCH 96, 1972, 303–325.
- Martin 1973 R. Martin, *Compléments à l'étude des chapiteaux Ioniques de Délos*, BCH Suppl. 1 (Paris 1973) 371–398.
- McGowan 1997 E. P. McGowan, *The Origins of the Athenian Ionic Capital*, *Hesperia* 66, 1997, 209–233.
- Meritt 1982 L. S. Meritt, *Some Ionic Architectural Fragments from the Athenian Agora*, *Hesperia Suppl.* 20 (Princeton, NJ 1982) 82–92.
- Meritt 1996 L. S. Meritt, *Athenian Ionic Capitals from the Athenian Agora*, *Hesperia* 65, 1996, 121–174.
- Möbius 1927 H. Möbius, *Attische Architekturstudien*, AM 52, 1927, 162–196.
- Muss – Bammer – Büyükkolancı 2001 U. Muss – A. Bammer – M. Büyükkolancı, *Der Altar des Artemisions von Ephesos*, FiE 12, 2 (Wien 2001).
- Newcomb 1921 R. Newcomb, *The volute in Architecture and Architectural Decoration*, Bulletin 121 (London 1921).
- Ohnesorg 1993 A. Ohnesorg, *Parische Kapitelle*, *Varia Anatolica* 3, 1993, 111–118.

- Ohnesorg 2007 A. Ohnesorg, Der Kroisos-Tempel, Neue Forschungen zum Archaischen Dipteros der Artemis von Ephesos, FiE 12, 4 (Wien 2007).
- Ohnesorg – Büyükkolancı 2007 A. Ohnesorg – M. Büyükkolancı, Ein Ionisches Kapitell mit glatten Voluten in Ephesos, IstMitt 57, 2007, 209–233.
- Pedersen 1983 P. Pedersen, Zwei ornamentierte Säulenhälse aus Halikarnassos, JdI 98, 1983, 87–121.
- Pedersen 2004 P. Pedersen, Pergamon and the Ionian Renaissance, IstMitt 54, 2004, 409–434.
- Pedersen 2012 P. Pedersen, Lagina and the Ionian Renaissance, B. Söğüt (ed.) Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpana Armağan (İstanbul 2012) 513–525.
- Pedley 2005 J. Pedley, Sanctuaries and The Sacred in the Ancient Greek World (Cambridge 2005).
- Piras 2010 D. Piras, Who were Karians in Hellenistic Times? The Evidence from Epichoric Language and Personal Names, bk. R. V. Bremen – J. M. Carbon (eds.), Hellenistic Karia, Proceedings of the First International Conference on Hellenistic Karia, Oxford 29 June–2 July 2006 (Talanta 2010) 217–233.
- Puchstein 1887 O. Puchstein, Das Ionische Kapitell (Berlin 1887).
- Rumscheid 1994 F. Rumscheid, Untersuchungen zur Klein asiatischen Bauornamentik des Hellenismus (Mainz 1994).
- Rumscheid 1998 F. Rumscheid, Priene Pompeji Kleinasien (İstanbul 1998).
- Schaaf 1992 H. Schaaf, Untersuchungen zu Gebäudestiftungen in Hellenistischer Zeit (Köln und Weimar 1992).
- Schazmann 1932 P. Schazmann, Kos Asklepieion, Baubeschreibung und Baugeschichte Ergebnisse der Deutschen Ausgrabungen und Forschungen Kos 1 (Berlin 1932).
- Schede 1934 M. Schede, Die Ruinen von Priene (Berlin und Leipzig 1934).
- Schiering – Mallwitz 1968 W. Schiering – A. Mallwitz, Der alte Athena-Tempel von Milet, IstMitt 18, 1968, 89–160.
- Shear 1963 I. M. Shear, Kallikrates, Hesperia 32, 1963, 375–424.
- Söğüt 2005 B. Söğüt, Tombs with Monumental Columns in the Olba Region, Olba 11, 2005, 103–154.
- Söğüt 2011 B. Söğüt, Stratonikeia 2009 Yılı Çalışmaları, KST 32, 4, 2011, 194–211.
- Söğüt 2012a B. Söğüt, Stratonikeia 2010 Yılı Çalışmaları, KST 33, 4, 2012, 395–419.
- Söğüt 2012b B. Söğüt, Börükçü 2003-2006 Yılları Kazıları, bk. B. Söğüt (ed.), Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpana Armağan (İstanbul 2012) 553–586.
- Söğüt 2013a B. Söğüt, Stratonikeia 2011 Yılı Çalışmaları, KST 34, 3, 2013, 45–51.
- Söğüt 2013b B. Söğüt, Stratonikeia'da Hellenistik Dönem Öncesi, bk. M. Tekocak (ed.) K. Levent Zoroğlu'na Armağan (İstanbul 2013) 605–623.
- Söğüt – Yılmaz 2014 B. Söğüt – B. Yılmaz, Yel Değirmen Tepe Çalışmaları Ön Değerlendirmesi, bk. C. Şimşek – B. Duman (eds.), Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan (İstanbul 2014) 569–586.
- Stanzl 2009 G. Stanzl, Zur Neuaufnahme der Arbeiten am Ptolemaion in Limyra, Forschungen in Limyra 6 (Wien 2009) 327–342.
- Stern 1985 E. M. Stern, Die Kapitelle der Nordhalle des Erectheion, AM 100, 1985, 406–426.
- Şahin 2010 M. Ç. Şahin, The Inscriptions of Stratonikeia 3 (Bonn 2010).
- Theodorescu 1974 T. Theodorescu, Chapiteaux Ioniques de la Sicile Méridionale (Naples, 1974)
- Theodorescu 1980 T. Theodorescu, Le chapiteau Ionique Grec (Geneve 1980).
- Thieme 1993 T. Thieme, The Architectural Remains of Archaic Labraynda, Varia Anatolica 3, 1993, 47–50.
- Tırpan 1998 A. A. Tırpan, Augustus-İmparatorlar Tapınağı, Stratonikeia I (Konya 1998).
- Tırpan – Gider 2011 A. A. Tırpan – Z. Gider, Lagina ve Börükçü 2009 Yılı Çalışmaları, KST 32, 2, 2011, 374–395.
- Tırpan – Söğüt 2006 A. A. Tırpan – B. Söğüt, Lagina ve Börükçü 2004 Yılı Çalışmaları, KST 27, 2, 2006, 257–270.
- Tırpan – Söğüt 2007 A. A. Tırpan – B. Söğüt, Lagina ve Börükçü 2005 Yılı Çalışmaları, KST 28, 2, 2007, 591–612.
- Tırpan – Söğüt 2008 A. A. Tırpan – B. Söğüt, Lagina ve Börükçü 2006 Yılı Çalışmaları, KST 29, 3, 2008, 387–410.
- Tırpan – Söğüt 2009 A. A. Tırpan – B. Söğüt, Lagina ve Börükçü 2007 Yılı Çalışmaları, KST 30, 4, 2009, 243–266.
- Tuchelt 1992 K. Tuchelt, Branschidai-Didyma, Geschichte und Ausgrabung eines Antiken Heiligtums, ZBA 3 (Mainz am Rhein 1992).
- Vogelstein 1920 B. J. Vogelstein, Die Ionische Säule, JdI 35, 1920, 1–48.

- Weber 1995 B. F. Weber, Ein spätarchaischer Tempel auf dem Mengerevtepe bei Milet, AA, 1995, 228–243.
- Weber 1999 B. F. Weber, Die Bauteile des Athenatempels in Milet, AA, 1999, 415–438.
- Weber 2002 B. F. Weber, Die Säulenordnung des Archaischen Dionysostempels von Myus, IstMitt 52, 2002, 221–271.
- Weickert 1913 C. Weickert, Das Lesbische Kymation, Ein Beitrag zur Geschichte der antiken Ornamentik (München 1913).
- Wiegand 1910 T. Wiegand, Priene (Leipzig 1910).
- Wiegand – Schrader 1904 T. Wiegand – H. Schrader, Priene: Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898 (Berlin 1904).
- William – Dinsmoor 2004 B. William – J. Dinsmoor, The Propylaia to the Athenian Akropolis, The Classical Building 2 (New Jersey 2004).
- Wrede 1930 W. Wrede, Ein Ionisches Kapitell in Athen, AM 55, 1930, 191–200.
- Ziegenaus 1957 O. Ziegenaus, Die Tempelgruppe im Norden des Altarplatzes, AM 72, 1957, 87–151.

Fig. 1 Başlığın Ön, Yan ve Alttan Görünüşleri (Foto B. Sögüt – F. Gürsoy)

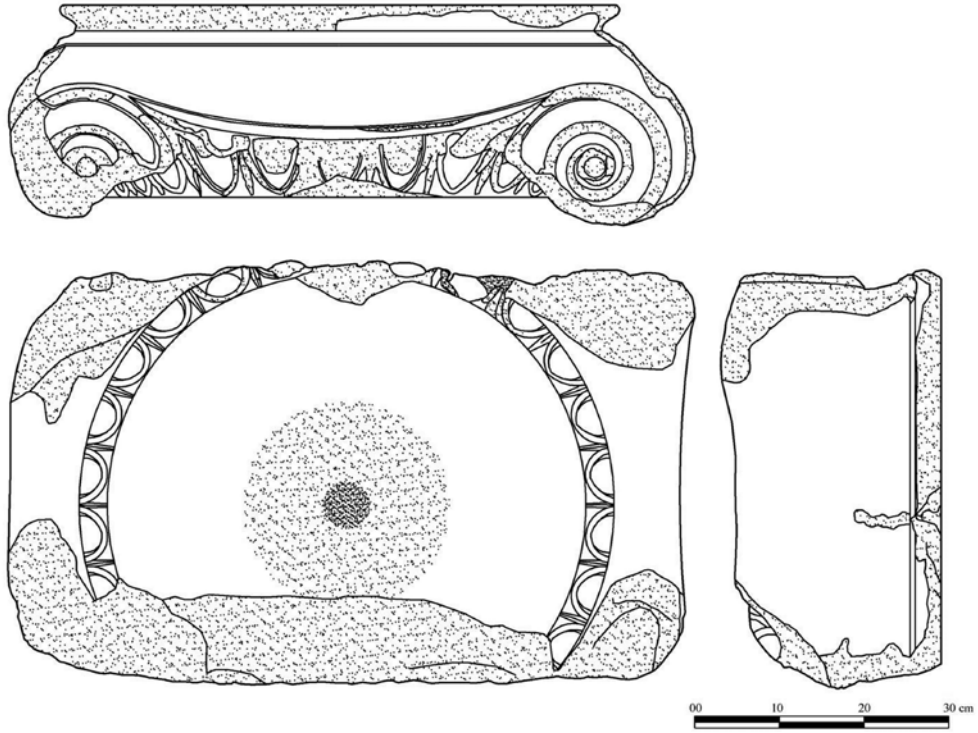

Fig. 2 Başlığın Rölöve Çizimi (Çiz. S. Dinçer)

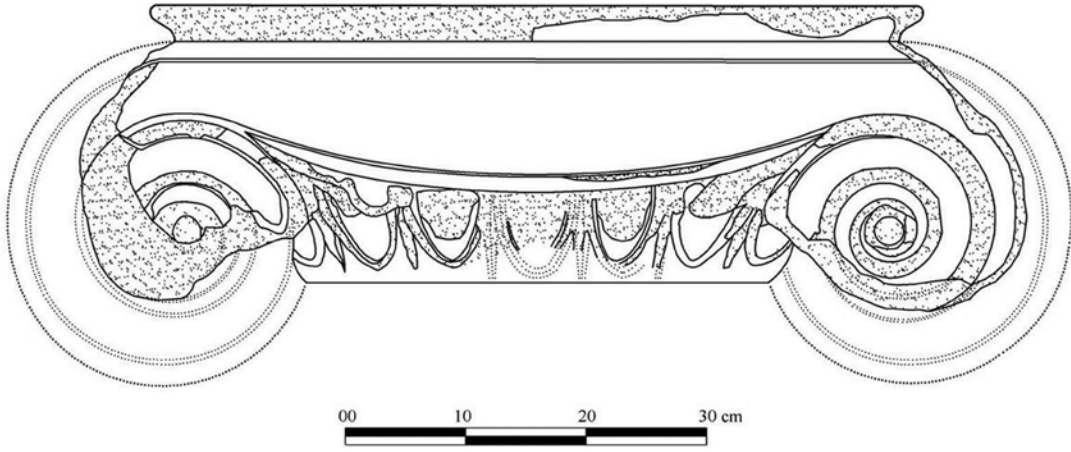

Fig. 3 Başlığın Ön Cephe Rölöve ve Restitüsyon Çizimi (Çiz. M. Özbek)

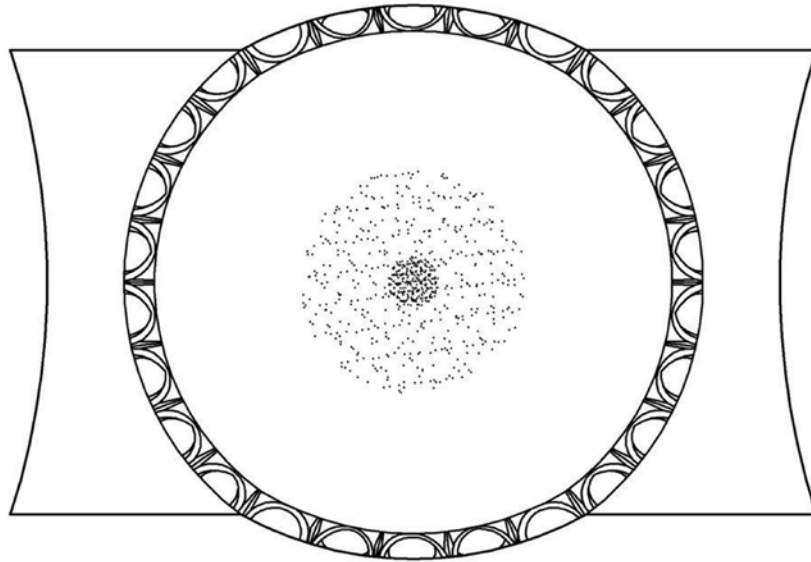
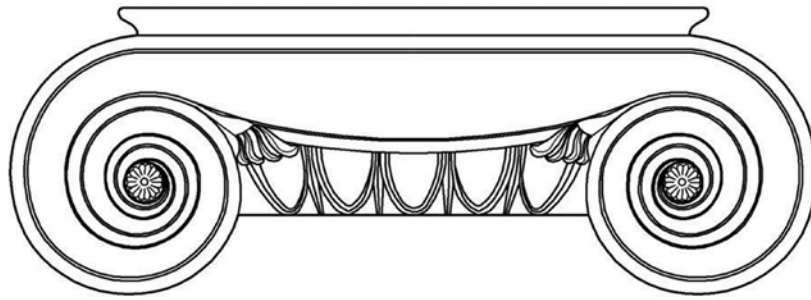

Fig. 4 Başlığın Restitüsyon Çizimi (Çiz. M. Özbek)